

PROCESUL DE FORMARE A COMPETENȚELOR ÎN EDUCAȚIA ARTISTICO-PLASTICĂ

GRIGORIU Elena

Doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Republica
Moldova, ORCID: 0000-0003-2711-1731, e-mail: grigoriu.elena@gmail.com

Rezumat. *Articolul este dedicat domeniului Educației prin arte, care își revendică, în mod primordial, valoarea raportată unui proces individual continuu de autodesăvârșire spirituală a personalității prin multiple forme de contactare cu artele frumoase, acestea fiind modalități de reflectare a universului în care individul se regăsește ca element component. Fundamentele educației artistice ca domenii de cercetare științifică reprezintă teoriile educației prin arte, tendințele lor de dezvoltare, teleologia educației artistice, legitățile generale și specifice ale educației, raporturile educaționale de bază, esența procesului de educație și instruire, conceptul de educabilitate, care exprimă ponderea educației prin arte în dezvoltarea personalității și se manifestă în relația personalitate – mediu socio-cultural. Relația personalitate – mediu socio-cultural. constituie o interdependență, unde unul se modifică în funcție de celălalt, păstrându-și autonomia și rolul în interiorul relației.*

Cuvinte-cheie: *educație artistică, educație prin arte, competență, formare, exprimare, auto-exprimare, domenii artistice, expresie creativă*

Abstract. *The article is dedicated to the field of Education through the arts, which claims, primarily, the value reported to a continuous individual process of spiritual self-improvement of the personality through multiple forms of contact with the fine arts, which are ways of reflecting the universe in which the individual finds himself as component element. The foundations of artistic education as fields of scientific research represent the theories of education through the arts, their development trends, the teleology of artistic education, the general and specific laws of education, the basic educational relationships, the essence of the education and training process, the concept of educability, which expresses the importance of education through arts in the development of personality and manifests itself in the relationship between personality and socio-cultural environment. The relationship between personality and socio-cultural environment. it constitutes an interdependence, where one changes depending on the other, keeping its autonomy and role within the relationship.*

Keywords: *art education, arts education, competence, training, expression, self-expression, artistic fields, creative expression*

Competențele, confirmă Vl. Pâslaru, presupun „integrarea și adaptarea, mobilizarea și transferul de cunoștințe în diverse situații, reglarea resurselor și strategiilor de gândire și acțiune căpătând tot mai multă finețe în raport cu pluralitatea experiențelor acumulate” [18, p. 3].

În formarea competențelor unei personalități integre prin intermediul artei, conturăm câteva direcții prioritare [4, p. 56]:

- sensibilizarea, experimentarea și interiorizarea, încă din faza învățământului pre-școlar cu deschideri spre cel școlar, în mod gradual și secvențial, în funcție de posibilitățile psihogenetice ale vârstei, a diverselor repere de valori artistice;
- lărgirea ocaziilor, atât formale, cât și non-formale sau informale de implicare și performanță artistică a elevilor la nivelul unor activități gen coruri, cercuri de artă plastică, ansambluri folclorice, dansuri, tabere de creație, vizite muzeale, concertistice, teatrale etc.;
- instituirea la nivelul unor instituții de cultură (teatre, muzee, centre culturale) a unor servicii și acțiuni educațional-artistice care să maximalizeze și să faciliteze colaborarea cu școlile, inclusiv pentru derularea unor activități cu caracter extrașcolar/extra-didactic.

Scopul educației prin artă prevede o pregătire de moment și de perspectivă a subiecților, elevul, integrându-se activ în mediul cultural-artistice complex sub diferite aspecte [5].

Codul Educației al Republicii Moldova, prezintă misiunea învățământului primar: „Învățământul primar contribuie la formarea copilului ca personalitate liberă și creativă și asigură dezvoltarea competențelor necesare continuării studiilor în învățământul superior”. „Misiunea învățământului primar: Învățământul primar contribuie la formarea copilului ca personalitate liberă și creativă și asigură dezvoltarea competențelor necesare continuării studiilor”, iar la art. 6 este prezentat idealul educațional, care “constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabil de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate.” [12].

Avându-se în vedere faptul că, curriculum național este reprezentat de ansamblul planurilor cadru de învățământ-documente de politică educațională și al programelor școlare, și cuprinde un set de documente menite să reglementeze modalitățile prin care școala, în esența ei, poate asigura atingerea finalităților educaționale, în învățământul primar sunt aplicate noi planuri-cadru, din anul 2018, acestea înlocuindu-le pe cele din 2013. Noutatea adusă în modelul de proiectare a fost abordarea pe competențe [ibidem].

Astfel, un element central al programelor școlare au fost competențele generale și cele specifice, accentul nefiind pus doar pe conținuturile învățării, ci pe toate componentele competenței. Programele școlare devin cadru facilitator pentru transferul precum și mobilizarea cunoștințelor și a abilităților, în contexte de viață variate și dezvoltarea unor atitudini adecvate [13].

Centrarea pe competențe cheie are ca implicație curriculară recunoașterea nevoii de a construi punți interdisciplinare variate. Programele școlare reconsideră raportul dintre o abordare disciplinară și o abordare integrată a învățării [15].

Disciplina *Educație plastică*, conform noii concepții, își propune să fie realizată în cheia unei *Educații vizuale*, nu doar *plastice*, care vizează perceperea și evaluarea mediului natural, a mediului vital și a celui al operelor de artă. Această orientare este dictată de două condiții de bază [14]:

- Realitatea spațiului artistic de astăzi ne convinge că hotarele dintre ramurile, conceptele de artă plastică tradițională sunt foarte vagi, iar muzeul și galeria nu mai sunt unicele spații care găzduiesc arta – aceasta poate fi oriunde. Actualmente are loc o inovare, o deschidere continuă a hotarelor artei. Tot mai multe elemente, concepte, experimentări, noțiuni care cândva nu erau considerate din domeniul artei, acum reprezintă forme noi de artă.
- Astăzi, omenirea este expusă unei multitudini de informații și influențe, cele mai multe venind pe cale vizuală. Domeniul artelor vizuale include: pictură, desen, grafică, artă decorativă (tapiserie, scenografie, ceramică, vestimentație, design, arta bijuteriilor etc.), fotografie artistică, arta tiparului, sculptură, arhitectură, artă monumentală, artele spectacolului etc. Toate acestea sunt prezente în activitatea cotidiană și omul contemporan se raportează la ele.

Abordarea doar a artelor plastice limitează sfera preocupărilor și intereselor elevilor. În prezent arta este privită altfel, pentru că ea generează idei, transmite valori și evocă emoții.

Elevii de astăzi vor constitui viitorul public al muzeelor, al expozițiilor, al spectacolelor, tot ei vor deveni maturii cu gustul artistic format și vor contribui la schimbarea, la ameliorarea ambientului vieții [19, p.37].

Rolul *Educației plastice* în dezvoltarea tinerei generații nu poate fi supraestimat; doar prin experiențe de învățare prin artă pozitive, elevii își vor dezvolta competențele vizuale, care le vor permite să observe și să perceapă lumea înconjurătoare. Doar dacă vor fi alfabetizați vizual, elevii vor fi capabili să sesizeze, să pătrundă sensul celor văzute, vor putea să comunice idei și să creeze imagini, iar formarea gustului estetic urmează să devină o primă „busolă” în orientarea elevilor în domeniul valorilor estetice. Rezultat al îmbinării dispozițiilor native cu activitatea educativă, *gustul estetic* devine un criteriu de apreciere, format prin influența fenomenelor sociale.

Receptarea mesajelor vizuale în scopul stimulării *curiozității* și *admirației pentru frumos*, în cadrul disciplinei *Educație plastică*, poate fi realizată prin perceperea mediului natural, vital și a celui al operelor de artă plastică [15].

Mediul artistic, opera de artă plastică, în care competențele, aptitudinile artistico-plastice, trăsăturile de caracter și comportamentele – speciale (artistico-plastice) și generale – constituie un factor de bază în dezvoltarea personalității elevului.

Curriculumul de Educație plastică propune copilului experiența de realizare a creațiilor artistico-plastice și a comunicării artistice în domeniul artelor plastice și asigură formarea

competențelor inițiale, demonstrând interes pentru creativitate și gust estetic în exprimarea sinelui [14].

Abordarea competenței ca ansamblu integrator, o descoperim în lucrările cercetătorilor J. Bruner [6], G. Mead [17], V. Pâslaru [19], M. Breazu [5], N. Socoliuc, V. Cojocaru [20] etc., care definesc competența drept „ansamblu integrat de cunoștințe, capacități și atitudini, integru și dinamic, care în practică nu poate fi divizat în părțile lui constituente”.

Formarea competențelor la disciplina *Educație plastică*, necesită acumularea anumitor achiziții de către elevi. Procesul de instruire trebuie organizat astfel, încât elevii să aibă oportunități de a crea, a evolua, de a discuta și de a căpăta experiență artistică nu numai în clasă, ci și în afara orelor de curs: concursuri de artă plastică, excursii la muzee, vizite la expoziții etc. Astfel, elevii vor transfera achizițiile artistico-plastice în contexte educaționale/sociale/culturale, fiind învățați să lucreze cu diferite simboluri vizuale și spațiale, să gândească în termeni de imagini: să compare lucrările lor cu alte lucrări pe care le văd și le studiază, să aplice variate modalități de expresie: pictură, grafică, sculptură, artă decorativă, fotografie etc., demonstrând respect față de valorile naționale și față de cele ale altor culturi [19, 20].

Curriculumul disciplinar la *Educație plastică* a suportat unele modificări calitative, precum[14]:

1. Revizuirea componentei – **Concepția didactică a disciplinei:**
 - actualizarea concepției didactice a disciplinei în cheia realizării unei Educații vizuale și nu doar plastice, ce ar orienta perceperea și evaluarea mediului natural, a mediului vital și a celui al operelor de artă;
2. În componenta – **Competențe** s-au realizat următoarele schimbări:
 - reformularea competențelor specifice ale disciplinei prin adăugarea componentei valori și atitudini;
3. Revizuirea componentei – **Conținuturi:**
 - Sintetizarea și organizarea didactică a conținuturilor în baza a patru domenii ale cunoașterii specifice disciplinei: Percepere, Exprimare, Apreciere și Transfer, astfel încât să se asigure că elevul achiziționează o imagine coerentă, unitară despre lumea reală.
 - Restructurarea/reformularea unităților de conținut:
4. Modificări de conținut:
 - Compartimentul **Materiale**, instrumente și tehnici de artă nu constituie un conținut separat, fiind repartizat în toate unitățile de conținuturi noi.
 - Compartimentul **Unități de conținut** s-a completat cu Termeni noi de limbaj specific disciplinei.

- Revizuirea conținuturilor, simplificarea și descongestionarea acestora. Deplasarea unor conținuturi dintr-o clasă în alta, pentru a întregi firul logic al conținutului, de exemplu, tema Centrul de interes al compoziției a fost transferată din veriga primară în clasa a V-a; conținutul ce reflecta: forma geometrică, compoziția realistă, ramurile artei plastice s-au deplasat din clasele primare în clasa a V-a; din clasa a IV-a s-a exclus perspectiva liniară și aeriană, fiind transferată la gimnaziu, în clasa a VI-a etc.

5. Restructurarea/completarea rubricii Activități de învățare și produse recomandate.

Activitățile de învățare s-au structurat în baza următoarelor componente:

- Activități comunicative cu sprijin în observare,
- Activități de explorare-investigare,
- Aplicații practice,
- Activități antreprenoriale,
- Proiecte STEAM,
- Completarea rubricii cu produse evaluabile.

Scopul/obiectivele curriculumului la *Educație plastică* în treapta gimnazială se va realiza prin intermediul domeniilor: RECEPTARE, EXPRIMARE, APRECIERE, TRANSFER.

Aceste domenii dezvoltă capacitatea de a recepta/a observa/a vedea, a exprima/a aprecia și vor asigura transferul de achiziții dobândite spre alte discipline, dar și spre următoarea etapă școlară.

- Receptare – elevii vor fi învățați să observe mediul natural/vital/de artă privind în jurul lor, prin vizionarea operelor de artă, a fotografiilor artistice, a filmelor etc. Astfel, se va intensifica sensibilizarea elevului, prin trezirea curiozității și încurajarea imaginației.
- Exprimare – elevii vor genera idei în baza celor văzute, vor explora diverse modalități artistice de exprimare, vor comunica prin diverse forme de artă, atât prin crearea de imagini, cât și oral/verbal. Exprimarea prin artă cultivă elevilor spiritul de experimentare/inovație.
- Apreciere – elevii vor aprecia opere de artă plastică, astfel dobândind abilități de folosire a vocabularului artistic adecvat pentru a discuta și a interpreta lucrări de artă. Ei vor înțelege de ce și cum sunt realizate operele de artă și vor învăța a valoriza arta în viață și comunitate.
- Transfer – elevii explorează artele vizuale, iar competențele dobândite, de a crea imagini, de a percepe/analiza opere de artă, le transpun/transferă spre alte domenii.

Finalitățile constituie o concretizare a specificului treptei gimnaziale, reprezintă un sistem de referință pentru orientarea și proiectarea demersului didactic concret. Profilul de formare a absolventului este o componentă reglatoare a Curriculumului Național [13].

Competențele vizate de profilul de formare au un caracter transdisciplinar și definesc rezultatele învățării. Astfel, modernizarea curriculumului la Educație plastică apare ca o necesitate

impusă de cerințele evoluției societății contemporane, care ar permite dezvoltarea armonioasă a elevului de vârstă gimnazială, asigurarea premiselor pentru integrarea școlară în treapta liceală sau realizarea și dezvoltarea profesională, incluziunea socială și inserția profesională. Această modificare presupune elaborarea curriculumului din perspectiva redefinirii competențelor specifice, evidențiind valorile și atitudinile predominante, asigurarea numărului necesar de ore pentru un parcurs eficient de predare – învățare – evaluare: dobândirea, înțelegerea, aplicarea, analiza și sinteza achizițiilor. S-au corelat conținuturile pe clase și unități de învățare, au avut loc sincronizări, reconfigurări și optimizări (de conținuturi). Eșalonarea sistemelor de finalități preconizate pentru sfârșitul fiecăreia dintre clasele a V-a - a VII-a vor conduce progresiv elevii spre dobândirea competențelor specific educației plastice la finele treptei gimnaziale de învățământ [13].

Competența de exprimare prin arte este reprezentată de anumite cunoștințe-capacități-atitudini în arta plastică; trăsăturile caracteriale încă nu complet vor fi formate în clasele gimnaziale, dar se vor contura anumite caracteristici ale acestora, precum preocuparea pentru pictură, etc. Elevii vor realiza mai multe și mai bine gestionate comportamente specifice activității artei plastice. Cei care au aptitudini artistice le vor dezvolta și toți elevii își vor forma reprezentări adecvate (principiilor artistic-estetice) despre pictură, și nu numai [18].

Competența de exprimare artistică prin arte, în contextul dat, reprezintă unul dintre cele trei elemente ale procesului estetic comunicativ, ce începe prin creația operei și în care opera însăși îndeplinește funcția de comunicare. Ea este și componenta esențială a procesului, deoarece orice operă de artă este creată pentru receptare și anume la acest stadiu al procesului comunicativ se confirmă sau se infirmă finalitatea ei [1, p. 24].

Psihologii tratează competența de exprimare artistică ca rezultat al dezvoltării personalității. Noi considerăm că, competența de exprimare artistică reprezintă o activitate intensă, iar dezvoltarea ei necesită atingerea unor *obiective* [16].

Elevii, prin intermediul unor variate forme de activități didactice individuale și în grup, trebuie să fie implicați în procesul de comunicare artistic-estetică cu operele de pictură, rezultatul căruia ar fi competențele de exprimare și auto-exprimare artistice în cadrul educației artistico-plastică. Pentru atingerea acestui obiectiv de *Educație Artistică-Plastică*, este indicat să se opereze nu doar cu tipuri de activități, dar și cu metodologii specifice de învățare și de receptare adecvată a operelor de pictură.

Exprimarea și auto-exprimarea prin arte reprezintă o modalitate indispensabilă în asigurarea unei interacțiuni viabile dintre oricare discipline școlare, dar mai cu seamă prin intermediul *Educației Plastice*, datorită producerii unei confruntări de idei, opinii și explicații, argumente – toate creând situații didactice centrate pe dorința elevului de a participa la acțiunile comune ale unei echipe, unui grup.

În acest aspect, cercetarea noastră vizează structurarea unui *Model pedagogic al formării Competențelor de exprimare prin artă* în procesul instructiv-educativ la nivel instrumental, cărui i se atribuie valoare științifico-practică. Acest *Model pedagogic* are menire de a fi aplicat efectiv în cadrul experimentului desfășurat de noi, și va include metodologia propriu-zisă a activităților de formare la elevi a exprimării și auto-exprimării prin artă. Următorul *Model pedagogic de formare a competențelor de exprimare prin arte* va contribui cu noutate științifică și va putea fi preluat de către profesori în domeniul Artelor.

Bibliografie:

1. ARDELEAN A., MÂNDRUȚ O. Didactica formării competențelor. Arad: Vasile Goldiș University press, 2012. 212 p.
2. BACIU O. R. Influențarea formativă a preșcolarilor prin educația artistico-plastică. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca: universitatea Babeș-Bolyai, 2012.
3. BÂRLOGEANU, L. Psihopedagogia artei. București: Polirom, 2001. 216 p. ISBN 973-683-713-0.
4. BOCOȘ M., Jucan D. Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculum-ului. Repere și instrumente didactice pentru formarea profesorilor. Pitești: Editura Paralela 45, 2008.
5. BREAZU, M. Cunoașterea artistică. București: Academia R.S.R., 1960. 314 p.
6. BRUNER, J. Acts of Meaning. Cambridge: Harvard University Press, 1990. 228 p. ISBN 9780674003613.
7. BURDUJAN R. Conceptul de competență și de dezvoltare a competențelor. In: Didactica Pro, 2007, nr 5-6, p. 33.
8. Cadrul de Referință al Curriculumului Național. Aprobabil prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, nr. 432 din 29 mai 2017.
9. CĂLIN, M. Teoria educației. Fundamentarea epistemică și metodologică a acțiunii educative. LOC: Editura ALL, 1996, 139 p. ISBN 973-571-174-5.
10. Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.03.1995, nr. 17-18, p. 3-8.
11. COSMOVICI A. Psihologie generală. Iași: Polirom, 1996.
12. Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014 Monitorul Oficial nr.319-324/634 din 24.10.2014.
13. Curriculum Național, Învățământul primar, Ministerul Educației, Culturii Și Cercetării Al Republicii Moldova ,Chișinău, 2018, aprobat la Consiliul Național pentru Curriculum (Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018)

14. Curriculum la disciplina Educația plastică: Chișinău, MECC, 2019.
15. DAGHII. Arta plastică în școală. Chișinău: Vavimave, 1999.
16. De LANDSHEERE, Viviene și Gilbert. Definirea obiectivelor educației. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
17. MEAD, G. *Self and Society*. Chicago: University Press, 1936. 696 p.
18. PÂSLARU, VI. Introducere în teoria educației literar-artistice. Ed. I. Chișinău: Museum, 2001; Ed. A II-a, rev. București: Sigma, 2013. 198 p. ISBN 978-973-649-875-6.
19. PÂSLARU, VI. Modelul teoretic al curriculumului școlar. În: Curriculum școlar: Proiectare, implementare și dezvoltare. Chișinău: Univers Pedagogic, 2007, p.9-33. ISBN 978-9975-70-190-7.
20. SOCOLIUC N., COJOCARU V. Formarea competențelor pedagogice pentru cadrele didactice din învățământul universitar. Chișinău: Cartea Moldovei, 2007.